

Szegedi emlékek

„Irigyelt színház voltunk...”

Rendkívül széles skálájú művész. Nem fért bele soha semmilyen skatulyába. Könnyed, természetes játéka, drámai jellemformáló ereje a legnagyobb magyar színészek sorába emelte. Hetvenhárom éves, ötvenkét esztendő telt el az ideje, hogy Budapestre menjek. Jól éreztem magamat Szegeden, rengeteget játszottam, s ráadásul kitűnő társulatban. A Szegedi Színházban szebb kiállításban mentek a darabok, mint Pesten!

Amikor a Pesti Színházban, ötötötjében felkerestem, éppen bajuszt és kicsi légszakállt ragasztott fel. Kérdésem mi más lehetett volna hozzá, mint négyéves (1926-tól 1930-ig tartó) szegedi pályafutásának emlékei?

Irigyelt színház voltunk mi akkoriban, ország-szerre — emlékszik vissza Páger Antal, a Tarnai Ernő vezette Szegedi Színházra — Oriási nagy szó volt Szegedre szerződni. Szeged szolgáltatta Budapest szatnyáját. Daya Margit, Kiss Manyi, Jávör Pál, Földényi László, Tárai Ferenc, Hajmási Miklós, Bilicsi Ti-vadar, Neményi Lili játszottak akkor Szegeden. Ok mind nagy pesti színészek lettek. Ez a gárda robbanás-szerűen futott be Budapesten, rövid idő alatt valamennyien az élvonalba kerültek.

Páger Antal összesen tíz évig volt vidéki színész. Az utolsó négy esztendőt töltötte Szegeden. Ekkor már sorra utaztak le hozzá a pesti direktorok a legkülönbözőbb ajánlatokkal. De Páger Antal Szegeden maradt és játszott, játszott, átlagban évente huszonöt-harminc főszerepet. Népszerűsége pedig nőttön nőtt, rajongott érte a szegedi közönség.

Nem akartam Pestre jönni, mert vidéken akkor még jobban lehetett élni, mint bárhol — mondja a messzi múltból a Kossuth-díjas színművész. — Szeged városa különösen sokat áldozott színházára, és jól megfizette művészeit. Abból a pénzből, amit én ott kaptam, fejedelmi módon lehet

tett élni. Nekem ezerkétszáz pengő volt a gázsím, a Tisza-Szállóban laktam, autót tartottam, ami nagy szó volt akkor. Ezért nem jöttem Pestre. Lejártak hozzám az igazgatók, de azt mondtam, majd én szabom meg, mikor jön el az ideje, hogy Budapestre menjek. Jól éreztem magamat Szegeden, rengeteget játszottam, s ráadásul kitűnő társulatban. A Szegedi Színházban szebb kiállításban mentek a darabok, mint Pesten!

1929-ben általános gázsiredukciót hajtottak végre. Velem nem merte közölni az igazgató, hogy mondjak le a gázsímról. Somogyi Szilveszter polgármester vállalta, hogy beszél velem. Másnap áthívatott a Városházára. Átballagtam a Széchenyi téren, és bementem hozzá. „Tónikám, csak azért, hogy ne legyen lázadás a színházban — mondta —, neked is le kell mondanod négyszáz pengőről. De évközből majd visszakapod.” Azt feleltem: „Polgármester úr, én most jöttem át a Széchenyi téren, és a Deák Ferenc szobor talapzatán olvastam: „Amiről a nemzet önként mond le, azt visszaszerezni sohasem tudja.” És még aznap este táviratilag leszerződtem Budapestre. Írja meg ezt, mert még nem mondtam el senkinek...

Hány szerepet játszott el életében? Nem tudja megmondani. Soha nem révedezett a múltba, mindig csak a jövő érdekelt. Naplót nem vezetett, sem fényképet, sem színlapokat nem őrzött meg, csak ami a szívében és az agyában megmaradt, az az emléke. Lakásában nincsenek fényképek az alakításairól (mint ez a színészeknél szokás), ha belép valaki hozzá, nem is tudja, hogy színészhez jött.

Szívében és agyában ez maradt meg Szegedről: — Jó, szép, színészi-művészi eredményekben gazdag négy évet töltöttem ott.

A szerepek, fényképek, színlapok összegyűjtése pedig a színháztörténetek dolga...

Gulay István

„De szellemét a tűz nem égette meg...”

12. Mohács küszöbén

Szapolyainak további út-közetre kellett volna kényszerítenie a Várad környékén még szervezett kereszteteket, akikhez Mészáros Lőrinc is csatlakozott Seregőredékével. Am az erdélyi vajda Mihályt győzt, első dolga volt személyes hasznára gondolni. Temesvár alól sietett megszállni Hohenzollern György birtokait, Lippa, Solymos és a többi erőd kellett neki. Utközben, szinte csak mellékesen, ötszáz darab harárcsolt ökröt küldött Erdélybe azzal az indokkal, hogy szüksége van élelemre a gyulafehérvári várórságnak.

Arról azonban gondoskodott, hogy Erdélyben az utolsó szálig kiirtassa a kereszteteket. Alvezérei — Drágffy János és Bánffy János — Kolozsvár mellett ütköztek meg a nem nagy létszámú, de annál elszántabb jobbágycsapatokkal. Az elfogottakon itt is rettenetes bosszút álltak. A Kolozsvár főterén megrendezett tömeges autódaférő ezt jegyezte fel a krónikás: „Fehér hamut adtak a csontos tagoknak... A hulláknak többi részét — borzalmas látvány! — félíg égett rudakra akasztva, a meleg légen szárítgatják.”

Temesvár után a legzavosabb, véreszettségben legsúlyosabb harcok mégis a Duna —Tisza közén zajlottak le. Bács és Bodrog vármegyékben Pogány Benedek és Barabás pap állt a keresztet élére. Először a Hájszentlőrincen védekező Barabás papnak kellett szembenéznie a biztos pusztulást ígérő túlerővel. Felgyújtották a várat, védőt legyilkolták. Barabás papot égő ruhában dobták mélybe a vártoronyból.

Pogány Benedek még mindig ostrommal szorongatta a Bács várába menekült Frangepán György kalocsai érseket, aki sok nemesel együtt itt vészelte át a forradalmi eseményeket. Az igen erős Bács várát csaknem olyan sok kereszt ostromolta, mint korábban Temesvárt. Az ellenük induló nemesek a lehető legnagyobb katonai fölényt összpontosították. Északról Bornemissza János közeledett a gubacsi csatában győztes seregével. Délről a végvári kapitányok indultak meg. Kelet felől az a Bánffy Jakab érkezett, aki Szapolyai parancsára a temesvári csatából menekülő kereszteteket irtotta az ország déli síkságain a Temesközről a Dunáig. Pogány Benedekék megkísérelték, hogy vissza-

vonuljanak Apáti, a mai Apatin felé, de csatára kényszerültek és elvéreztek. Több mint harmincezer ember esett el ebben az ütközetben: „egyik testről a másikra léphetett volna” — írta a holtak tömegéről a krónikás.

Irtózatos vérfürdővel végződött a parasztháború utolsó nagy csatája is, amely Várad környékén zajlott le. Mészáros Lőrinc kasszái és Tomori Pál lovassai állottak egymással szemben. Csak azért esett el háromezer jobbág, mert nem voltak többen. A szoros értelmében harcoltak az utolsó csepp vérükig. Itt lelte halálát Mészáros Lőrinc ceglédi plébános. Tetejét nem találták meg, összeolvadt a csatateri hekatombával.

Teljessé vált a nemesi osztály diadala. Amikor 1514. szeptember 20-án nyílt kihallgatáson jelentkezett a királynál Miksa német császár követe, már gratulálhatta a jobbággyelkelés levezetéséhez. Ezzel figyelmeztette a győzelemért nemeseket is, hogy Miksa császár eltökelte magát Ulászló megvédésére. A parasztokat halomra gyilkolhatták, de a királyhoz, meg a hercegekhez nem szabad nyúltniok. A győzők ugyanis jelét adták, hogy diadalmamorkokban képesek lennének felforgatni Ulászló országlását és Bakócz Tamást is szívesen kardélre hányták. Ennek megakadályozására már az országban voltak a válogatott külföldi seregek, köztük tizenkétezer cseh-morva, ragyogóan felszerelt, mindenre elszánt lovas.

Így hát maradt áldozatnak

megint a védtelen jobbágyság. Rajta tombolta ki dühét a nemesség rákosi országgyűlése. Az október 18-tól november 19-ig tartó tanácskozás hetvenegy cikkelyből álló törvényt szavazott meg, s ebből hatvankettő a jobbággyok elleni bosszút kodifikálta. Werbőczy István ítélmester szigorával igazán elégedettek lehettek a tájékozók urak. A legenyhébb rendelkezés is megjegyzi, hogy voltaképpen az egész parasztságot el kellene törölni. De nagykegyesen megelégedtek annyival, hogy az összes jobbág helyett a felkelők kapitányait, tizedeseit, az érintett nemesek által megnevezett jobbággyokat volt kötelező kegyelem nélkül és mindenütt kiirtani. A válogatott jogi brutalitások között szerepelt, hogy a paraszt „elvesztívén egy helyről más helyre szabadon való költözésének jogát, földesurának kizárólagos és örökös szolgálja legyen”. A király pedig örült, hogy kedveskedhet a nemességnek a szörnyű törvények aláírásával.

Es mi lett az országból? Hamarosan elfoglalta a török Nándorfehérvárt, tízenkét évvel később bekezdte az egyik legtragikusabb nemzeti katasztrófa, Mohács. Nyitva állt az út Budára, ahol nem volt többé független magyar király.

Négyszáz esztendőre hódító hatalmak megalázták a magyar népet, négyszáz esztendőre hódító hatalmak provinciája lett Magyarország.

GERENCSE MIKLÓS

(Vége)

Csuklós buszokat javítanak Szegeden

A budapesti közlekedési gondokon is enyhít a szegedi XI. Autójavító Vállalat közreműködése. A Budapesti Közlekedési Vállalat megrendelésére elvállalta a városi csuklós autóbuszok javítását.

Az új munkához már megteremtették a feltételeket a Vásárhelyi Pál utcai üzemből, s hamarosan a harmadik kijavított Ikarus-csuklóst adják át a BKV-nak. Az idén 43 csuklós autóbusz születik újjá Szegeden.

Betörésből élt

Ambrus István 25 éves, Oroszlán utcai részlegébe is, ahonnan műszaki cikkeket tulajdonított el. A szegedi 20 évesek boltjából több mint 10 ezer forint értékű ruhásműt vitt el a kirakatból, a szegedi Csillag áruházból pedig, ugyancsak a kirakatból több vég vásznat tulajdonított el 8 ezer forint értékben.

A rendkívül veszedelmes betörő mindig egyedül hajtott végre cselekményét, s a betörésből származó pénzből, értékcikkek továbbadásából tartotta fenn magát, erre rendezte be életvitelét. A szegedi járásbírósg Ambrus Istvánt, jogerősen 5 év fegyházra ítélte, s ugyanannyi időre eltiltotta a közügyek gyakorlásától.

Másik alkalommal egy nyitvahagyott ablakon bemászott a szegedi rendelőintézetbe, s behatolt az I. emeleti pénztárhelyiségbe, ahol csak 640 forintot talált. Betört a szegedi TÚZÉP központjába is, ahonnan 600 egynéhány forinttal távozott. Betörése következő színhelye a rókusai étterem volt, ahol nem talált egy fillért sem. Az AFESZ szőregi TÚZÉPtelepének pénztárából egy vaskazettával távozott, amelyben csak ezer forintot talált. Szegeden feltört egy jogosítvány rendszámú autóbust, ahonnan különböző értékeket vitt el. A vádlottakra rábizonyult több személygépkocsi feltörése is Szegeden, továbbá újabb betörés Deszken, a szőregi AFESZ önkiszolgáló boltjában. Behatolt a Bizományi Áruház

Harmat Endre:

Gyilkosság Rt.

4. EGY BALOLDALI JELÖLT ELTÜNIK

Az üzletvezető és az ott lebzselő néhány pincér — természetesen — nem láttak semmit. Mikor a rendőrség legalább hozzáfutólagos személyleírást kér, a személyzet idegesen tiltakozik: hogyan szolgálhatnának felvilágosítással, amikor nem voltak a teremben...

A temetés nagy és méregdrága látványosság volt. Johnny Torrio közvetlenül a koporsó után halad, és — hiába, a szicíliaiak érzékeny lelkű emberek — sűrűn emelgeti zsebkendőjét a szeméhez. Al Capone ekkor még a tömeg szélén álldogál. A tiszteletdíjjal meg volt elégedve, és jólesett neki az új főnök szívből jövő köszönete is.

Chicago környékén már két tuat titkos szeszyár készíti elő az árut. A szindikátusnak már nem kell illetékteleneket bevonnia a szállításhoz sem: saját teherautóparkjuk viszi az italt a felvevőhelyekre. A kereslet azonban elég korlátlan ahhoz, hogy Chicagóban is felüljön a fejét minden amerikai vállalkozás örök réme, a konkurrencia. Ilyen körülmények között nagyobb szükség van a Sebhelyes kiváló kvalitásaira, mint valaha. Számos olyan nagybani elosztó van ugyanis, aki rájött arra, hogy másoktól olcsóbban kaphat alkoholt, mint Torrióktól, és ezért megszakította velük a kapcsolatot. Ezek-

nek a lelkükre kellett beszélni, és alighanem az egész glóbuszon nem volt erre alkalmasabb férfi, mint Alfonso Capone. 1921 végén a bűnügyi krónika már 227 halottat ír kifejezetten Scarface számlájára — természetesen bizonyíték nélkül.

Valamit valamiért. 1924-ben Chicago egyik külvárosában, Cicero kerületben helyi választásokra kerül sor. Ami azóta is ritkán esik meg Amerikában: egy baloldali tanárember vállalja azt a kockázatot, hogy szembeszál az uralkodó gépezettel, és jelölti magát. A szélsőjobboldal jelöltje, a maffia bizalmi embere, egy Kleen nevű városatyja aggodni kezd. Torrio Caponet rendeli ki az ügy megnyugtató rendezésére. A baloldali jelöltet nyomtalanul eltűntetik, csak a választások lebonyolódása után kerül elő. Hangszórós kocsi járják a várost, amelyeken azt harsogják, hogy Kleen ellenfele óriási korrupciós botrányba keveredett, és ezért futamodott meg, mert nem tudja tisztázni magát. Kleen lett Cicero kerület képviselője a törvényhozásban... A hála nem maradt el, Torriók nagyobb bizottságban érezhették magukat, mint valaha.

Alig egy esztendővel később, 1925. január 24-én Big Jim utódja egy előkelő bárban töltött kellemes éjszaka után, feleségével együtt friss levegőt akart szívni. Az elegáns házaspár a kihalt Clyde Avenue felé fordult, villájuk már csak néhány méter. Hirtelen fékcsikorgás, a nagy fekete Limousineből álarcsok ugrottak elő, lövések dördültek, Torriók öt golyóval a testében feküdt a kövön.

A vezér felgyógyul, de gengszteréknél páratlanul ritka józanságról tesz tanúságot. Magához hívhatja Caponet, és közli vele:

— Nézd fiam, tudom, hogy azt sohasem fogom megtudni, Moranéktól származnak-e ezek a golyók, vagy téled. Ne tiltakozz, elég régen vagyok a szakmában. Elhatároztam, hogy visszavonulok.

Johnny Torrio összegyűjtött millióit átutaltatta Sziciliába, birtokot és kastélyt vásárolt, és a bölcs férfiú végleg eltűnik a gengsztervilág színpadáról. Ekkor már senkit nem lep meg, hogy utódja a Sebhelyes lesz.

Al Capone első feladatának azt tartja, hogy haladéktalanul megszabaduljon a mind idegesítőbb konkurenciától. Terveket szövöget, hogyan kerekedhetne egyszer s mindenkorra felül a legveszélyesebb ellenbandán, amelyet két nem olasz gengszter, Moran és Weiss vezetett.

Úgy látszik, a másik fél ugyanezen gondolkodhatott. Sőt, Moranék cselekedtek előbb. Chicago egyik legszebb szállodája a Hawthorne Hotel. Ez Al Capone főhadiszállása 1926-ban. Egy napon csinos, festett szőke nő áll meg a portáspultnál. Közli, hogy a Főnököt keresi. A portás izgatottnak látszik. Feltelefonál, közben örömmel bólogat, és azt mondja a kagylóba:

— Igen, uram, a kisasszony itt várja.

— Lejön! — kiáltja a hall egyik foteljében ülő férfi a portáspult felé. Az igenlő válasz után meglevenedik az előcsarnok. Két szálalás legény a bejárat elé áll, hogy ne engedjen be senkit. A többiek — lehetnek vagy hatan — géppisztolyt húznak elő kabátjuk alól, és félkörben körülvessik a liftet. Fényjelzés tudatja, hogy a felvonó elindult lefelé. Abban a pillanatban, amikor leér a földszintre, lövések tömege reszketeti meg a levegőt. Moran megöli Weisst, és túláradó boldogságában az összevissza lyukasított liftajtóra mutat:

— Chicagónak új gazdája van. A szellőssé vált ajtó azonban hirtelen felpattan, és Al Capone, aki már az első lövésre jó érzékkel lekuporodott, teljes hosszában felegyenesedve, két revolveréből tüzelve végigszágul a hallon, és kirohan az utcára. Néhány másodperc múlva a páncélozott Cadillac befordul a sarkon, és eltűnik a világvárosi forgalomban.

(Következik:

Sortűz a Heyer's garázsban)